

XI. MEDZINÁRODNÝ HEGLOVSKÝ KONGRES V LISABONE

Po dvoch rokoch od moskovského stretnutia na jubilejnom X. medzinárodnom heglovskom kongrese zišli sa členovia Heglovskej spoločnosti a ďalší záujemci na XI. kongrese, ktorý sa konal v poslednom augustovom týždni roku 1976 (23.—27. augusta) v Lisabone. Voľba miesta kongresu, asi dva roky po portugalskej revolúcii, v období pomerne ostrých politických a ideových zápasov, bola azda aj trochu odvážna. Priebeh kongresu, a to tak jeho pracovná, ako aj spoločenská časť a ohlas u portugalskej verejnosti však ukázali, že to bola voľba šťastná. Mimoriadnu zásluhu na tom má organizačná komisia, vedená prof. Eduardom Chitasom, ktorá vytvorila pre rokovanie kongresu takmer ideálne podmienky a zaslúžila sa aj o primeraný spoločenský ohlas jeho práce. Pre krajinu, ktorá po polstoročí izolácie vyplývajúcej z fašistickej diktatúry hľadá kontakty so svetom, úspešné usporiadanie takéhoto medzinárodného podujatia nebolo jednoduchou úlohou, ale súčasne z hľadiska začlenenia sa do medzinárodnej vedeckej spolupráce malo nemalú úlohu. Prevažujúca ľavicová orientácia Heglovskej spoločnosti dávala organizovaniu tohto podujatia do istej miery špecifický ráz, a to aj napriek tomu, že kongres bol primárne vedeckým podujatím a nie politickou demonštráciou. Bolo však cítiť, že o jeho úspešný priebeh a spoločenský ohlas sa zaslúžili predovšetkým pokrokoví predstavitelia portugalskej inteligencie. Už tu treba povedať, že portugalské pokrokové, ľavicové sily prispeli k úspešnému priebehu XI. heglovského kongresu nielen spomenutou organizačnou prácou, ale aj pôsobivými i teoreticky závažnými vystúpeniami na zasadnutiach kongresu.

Okolo 300 účastníkov kongresu, z toho približne polovica zo zahraničia, sa stretávalo počas piatich dní v ideálnom prostredí rokovacích miestností v objektoch Gulbenkianovej nadácie a niekoľkokrát aj na pôde lisabonskej univerzity. Počet účastníkov zo socialistických krajín nebol veľký (asi 30), ale mali veľký podiel na práci kongresu (referáty, účasť v diskusiách atď.). Z ČSSR sa zúčastnilo šesť zástupcov, všetci s referátmi.

Ústredná téma kongresu znela: *Idea a ĥmota*. Pozornosť sa teda sústreďovala na najzákladnejšiu filozofickú problematiku, smerovala do samého ohniska sporu moderného, dialektického materializmu s rôznymi formami súčasného idealizmu. Pri všetkej tematickej pestrosti, ktorá je napriek úsiliu organizátorov filozofických (a azda nielen filozofických) kongresov chronickou chorobou týchto podujatí, predsa bolo možno rýchlo identifikovať dve hlavné polohy či zorné uhly pertraktovania danej témy. Prvú, pomerne veľkú skupinu tvorili príspevky dejinnofilozofického charakteru, druhú, ktorá mala jednoznačne dominantné postavenie, príspevky, ktorých autori sa usilovali s danou témou vyporiadať ako s problémom filozofickej interpretácie dejinného procesu, dialektiky vývinu spoločnosti, vzťahu materiálnych a ideálnych faktorov v sociálnom procese a pod.

V prvom zo spomínaných okruhov sme si mali možnosť vypočítať množstvo pozoruhodných a objavných, prevažne textologicky fundovaných analýz

niekedy naozaj veľmi špeciálnych, úzko volených pasáží vybraných nielen z Heglovho odkazu, ale aj z mysliteľov, ktorí „obklopujú“ Hegla, najmä z predstaviteľov nemeckej klasickej filozofie od Kanta po Feuerbacha. Hoci dominoval rozbor Heglových textov (pričom sa mimoriadna pozornosť sústreďovala na myšlienky z *Fenomenológie ducha*), referenti si všímali aj oveľa širšie relácie (Hegel—Spinoza, Hegel—Aristoteles a pod.). Veľkú pozornosť vyvolal referát prof. Zeleného, venovaný dialektickému pojmu prírody v nemeckej klasickej filozofii, v ktorom upozornil na niektoré nepovšimnuté myšlienky mladšieho Schellinga o filozofii prírody. Do tohto tematického okruhu patril aj príspevok dr. J. Černého.

Pravda, historicko-filozofický pohľad na Heglovu filozofiu sa nezameriaval iba do minulosti, ale hľadali sa súvislosti medzi touto filozofiou a filozofiou novšou, vrátane súčasnosti. Odznelo niekoľko príspevkov o podnetoch heglovskej filozofie pre súčasnú filozofiu prírodných vied (sem spadá aj príspevok autora tejto správy o dialektike reálneho a racionálneho v modernej prírodovede). Ťažisko však bolo opäť na Heglovej filozofii dejín, spoločností a človeka. V tejto súvislosti živý ohlas vyvolal referát R. Steigerwalda *Novofreudizmus a marxizmus* a niektoré podobné príspevky.

Osobitnú skupinu medzi týmito na prvý pohľad historicky orientovanými príspevkami majú referáty súvisiace s Heglovou filozofiou spoločnosti, štátu a práva. Jednak preto, že ich bolo pomerne veľa, jednak tiež preto, že aj pri zdanlivej akademickosti absolútna väčšina vyúsťovala do veľmi konkrétnych, takpovediac, spoločensky angažovaných a aktuálnych polôh.

Tu sa vlastne dostávame k druhej vrstve tém a myšlienok, ktoré dominovali na XI. heglovskom kongrese. Z celkovej bilancie kongresu vyplýva silná tendencia pochopiť jeho základnú tému v sociálno-praktických a ideologických súvislostiach našej doby. Tento prístup bol príznačný nielen pre delegátov zo socialistických krajín, ale aj pre prekvapujúce množstvo účastníkov zo Západu. Logickým dôsledkom takéhoto prístupu bola nevyhnutnosť vidieť, takpovediac, Hegla cez Marxa a marxizmus, využívať marxovské prístupy (alebo aspoň prihliadať k nim) pri traktovaní heglovských názorov a motívov. Tým sa stalo, že u väčšiny filozofov vystupujúcich na kongrese sa problém vzťahu idey a hmoty posunul do polohy nejako súvisiacej so *spoločenským vedomím* a *spoločenským bytím* a že vedome alebo nevedome *ústredný motív kongresu by sa dal vari najlepšie vyjadriť Marxovou tézou o myšlienke, ktorá sa stáva materiálnou silou, keď ovládne masy*.

To, pravdaže, neznamená, že takto orientované vystúpenia boli napospol marxistické. Názorová škála bola veľmi široká. Veľká časť západných účastníckeho hľadiska by sa ich názory dali označiť ako buržoáznodemokratické. Niektorým kongresu (NSR, Švajčiarsko a i.) sa pohybovala v polohách abstraktného humanizmu, liberalistického meliorizmu, antropologizmu a pod. Kým z popozícia voči militantným zástancom imperializmu a antihumanizmu, z filozofického hľadiska to boli rôzne pokusy „odrevolucionizovať“ Marxa, pravda, pri zachovaní jeho revolučiónárskej dikcie. Osobitnú skupinu tu očividne tvorili delegáti z krajín, v ktorých prebieha v súčasnosti mimoriadne ostrý ideový zápas medzi tými, čo predstavujú skutočnú ľavicu, a tými, ktorí sa na ňu iba hrajú. Nad slnko jasnejšie to bolo vidno na účastníkoch z hostiteľskej krajiny, ktorí veľmi jasne a jednoznačne formulovali svoju marxistickú pozíciu (prof. V. Magalhães—Vilhena, J. B. Moura, M. Ch. Gracio, M. Beckert

de Assunco a ďalší], ale aj na časti účastníkov z NSR [R. Steigerwald a viacero mladších západonemeckých filozofov] atď. Skutočne pozoruhodným javom bolo, že aj vo vystúpeniach mnohých z tých profesorov a špecialistov, čo sa vystríhali priviesť svoje úvahy do logického vyústenia v ideologických záveroch, tieto sa v podtexte zreteľne črtali, napriek všetkej hanblivosti a abstraktnosti formulácií. Kvôli „objektívnosti“ sa niektorí z nich túto tendenciu usilovali vyvažovať kritickými poznámkami alebo aj invektívami na adresu zjednodušene chápaného „marxizmu-leninizmu“. Napriek tomu však v absolútnej väčšine týchto príspevkov prevažoval vážny záujem o Marxovo a marxistické myslenie a inšpirovanie sa ním.

Práve v tejto súvislosti mimoriadne závažnú úlohu mali vystúpenia zástupcov socialistických krajín. Predovšetkým preto, že automaticky usvedčovali z nepochopenia marxistickej filozofie tých, čo sa ju usilovali podávať (alebo čo len kritizovať) v skreslenej a zjednodušenej podobe, že ďalej významne prehľbovali formuláciu i riešenie problémov v oblasti filozofie spoločnosti, dejín, človeka atď. Tu treba spomenúť najmä vystúpenia M. B. Mitina, T. I. Ojzermana, M. Buhra, D. Pavlova a ďalších. Do tejto skupiny patria aj referáty niektorých členov československej delegácie. V. Ruml hovoril o vzťahu ideológie a pravdy, L. Hanzel podal kritický náčrt revizionistických a marxologických deformácií pojmu hmoty a materiality, J. Netopilík vystúpil s témou *Praktická idea a materiálna prax*.

Tento aspekt vystúpenia marxistických filozofov zo socialistických krajín, ako aj marxistov pôsobiacich na Západe umocnilo ich aktívne a mimoriadne pôsobivé zúčastňovanie sa na tzv. „čisto odbornej“ problematike, diskutovanej na kongrese. Okrem už spomenutých dejinnofilozofických problémov referovalo sa o okruhu tém týkajúcich sa špeciálnych problémov súčasnej ontológie, gnozeológie, ale aj logiky, etiky, estetiky, videných — pravda — vždy v istej súvislosti s Heglom. Treba tu uviesť aspoň prednášku I. S. Narského (ZSSR) o probléme výkladu kategórie protirečenia v Heglovej filozofii, výklad J. Szigetiho (MER) o materialistickom zmysle Heglovho chápania dialektiky bytia a ničoty, prednášku G. Kröbera (NDR) o Heglovom pojme vedy a veľa ďalších podobných vystúpení, v ktorých sa, v súvislosti s Heglom nastolenými problémami, pertraktovali aktuálne problémy súčasnej materialistickej dialektiky na úrovni, ktorá vyvolala živý záujem a uznanie.

Účastníci kongresu z nesocialistických krajín, pokiaľ sa neobmedzili na spomínané úzko odborné historicko-filozofické analýzy, sústreďovali sa tiež najmä na problematiku filozofie spoločnosti a dejín, kde sa usilovali síce z ľavicových, ale nie marxistických stanovísk sformulovať jednak kritické poznámky k historickomaterialistickému riešeniu rozmanitých problémov, prípadne navrhnúť iné riešenie, ktoré by sčasti rešpektovalo prínos marxizmu, no bez jeho ideologickej a triednopolitickej jednoznačnosti. Niektoré príspevky týchto účastníkov sa niesli v duchu „antropologizujúcej“ interpretácie Hegla i Marxa (W. Schirmacher a i.), iné sa zas pokúšali o kritický postoj k marxizmu z hľadiska abstraktne traktovaných Heglových téz (napr. P. Heintel v prednáške *Heglova idea svetového ducha ako materiálny regulatív národnej štátnosti*), alebo otvorene formulovali nevyhnutnosť „tretej cesty“ vo filozofii, (koľký raz!) ako napr. W. Zimmerli vo vystúpení nazvanom *Idealizmus a materializmus — nerozlišiteľná alternatíva*.

XI. heglovský kongres v Lisabone jednoznačne potvrdil nielen životnosť

Heglových myšlienok, ktorých význam, ako uviedol v otváracom prejave predseda Heglovskej spoločnosti, prof. R. Beyer, sa v súčasnej NSR kritici tzv. „kongresového hegelianizmu“ usilujú prinajmenšom spochybniť. Dokázal navyše, že ten Hegel, ktorý — povedané opäť slovami prof. Beyera — nám pomáhal po vojne v obnove, má čo povedať aj dnes pri úsilí o vytvorenie sveta mieru a sociálneho pokroku a tomu zodpovedajúcemu spoločenskému vedomiu. Ale iba za predpokladu, a to XI. kongres demonštroval v celej šírke, že zoberieme do úvahy Marxovo dielo a jeho rozvinutie v marxisticko-leninskej filozofii.

Milan Zigo

LIBLICKÉ STRETNUTIE HISTORIKOV FILOZOFIE

V dňoch 22.—24. novembra 1976 sa v Domove vedeckých pracovníkov ČSAV v Libliciach pri Prahe stretli historici filozofie socialistických krajín na II. medzinárodnom sympóziu. Organizátorom sympózia bol pražský Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV. Hlavná téma sympózia mala názov *Marxisticko-leninské dejiny filozofie a kríza súčasného buržoázneho spoločenského vedomia*. Na sympóziu sa zúčastnilo niekoľko desiatok historikov filozofie zo Sovietskeho zväzu, Nemeckej demokratickej republiky, Poľska, Maďarska, Bulharska, Rumunska a Československa.

Rokovanie sympózia sa sústreďovalo okolo troch hlavných problémov, ktoré tesne súviseli s hlavnou témou sympózia. Prvý okruh problematiky zahŕňal otázky marxisticko-leninskej historiografie filozofie a problémy metodologického uchopenia nových javov v súčasnej fáze buržoázneho myslenia.

Druhá veľká skupina referátov, koreferátov a diskusných príspevkov sa týkala predovšetkým marxisticko-leninských dejín povojnovej európskej a svetovej filozofie. Do tejto skupiny možno zaradiť aj príspevky, ktoré sa zaoberali zobrazením rozkladu tradičných filozofických smerov v súčasnom buržoáznom myslení.

Tretia skupina vystúpení zástupcov jednotlivých delegácií sa týkala predovšetkým dialektiky v marxizme vôbec a v súčasnej marxisticko-leninskej filozofii zvlášť. S tým bezprostredne súvisela aj analýza stavu dialektiky v súčasnej buržoáznej filozofii. Treba poznamenať, že referáty a diskusné príspevky zaradené do tejto skupiny netvorili celkom samostatnú, izolovanú časť vystúpení, ale väčšinou súviseli s referátmi prvých dvoch skupín a významovo sa s nimi prekrývali.

Zo slovenských účastníkov sympózia vystúpili s referátmi a diskusnými príspevkami Andrej Širácky (*Štrukturalizmus ako filozofická metóda a doktrína*), Ján Bodnár (*Súčasný americký neorealizmus*), Teodor Münz (*K problematike racionality*) a Lev Hanzel (*Niektoré metodologické otázky výskumu dejín marxistickej filozofie*).

(d. h.)